

Rekomendācijas politikas veidošanai

Pētījums: “Upmalu mežu ekosistēmu pakalpojumu novērtēšana”

Upmalu mežu apsaimniekošanas mērķis: Palielināt ekosistēmu pakalpojumu vērtību upmalu mežos ar cilvēka līdzdalību.

Galvenais uzdevums: upmalu mežos saskatīt un novērtēt daudzējādus ekosistēmu pakalpojumus, kas veicinātu teritorijas attīstību ar cilvēka līdzdalību, nepiešķirot atsevišķiem ekosistēmu pakalpojumiem prioritāru statusu.

Regula

Problēmas:

- Novērst piesardzības principu ievērošanas politiku teritorijas apsaimniekošanai, kas nozīmē aizliegt vai novērst jebkādu saimniecisku rīcību upmalu mežos.
- Nepārtraukti notiek ilglaicīgas cilvēku klātbūtnes ierobežošana pēc šodienas ekonomiskajiem un sociālajiem noteikumiem.
- Nav alternatīvu ekonomisku risinājumu ilglaicīgai cilvēku līdzāspastāvēšanai upmalu mežos.
- Nav izveidota ekosistēmu pakalpojumu novērtēšanas sistēma atsevišķu upmalu mežu vai to daļu novērtēšanai.
- Nav novērtēta kopējās ekosistēmu pakalpojumu vērtības izmaiņas pēc esošajiem teritoriju principiem vai alternatīvajiem teritoriju apsaimniekošanas noteikumiem un variantiem.
- Atsevišķu ekosistēmu pakalpojumu vērtības termiņā pieaug, kas tiek iegūts uz jaunu teritoriju noteikšanu, kura noteikti ekosistēmu pakalpojumi tiek prioritizēti.

Piemēri

- Aizsargjoslu likums nosaka principus, kā apsaimniekot upmalu mežus, lai novērstu erozijas procesu attīstību, tomēr saimniekojot pēc esošajiem principiem katru gadu upēs no nokļūst tūkstošiem m³ sedimentu, kas izgulsnējas straujteču biotopos un veicina to strauju eitrofikāciju. Pēc esošajiem principiem tiek samazināta ekosistēmu pakalpojumu vērtība ūdensteces tiek piesārņotas ar sedimentiem un tās zaudē ūdens pašattīršanās funkcijas.
- Līdz 20. gs. 90. gadu sākumam ilglaicīgo iedzīvotāju pastāvēšana upmalu mežos bija ekonomiski iespējama, šobrīd cilvēkam aizliedzot virkni apsaimniekošanas pasākumus un tirgus ekonomikai diktējot nosacījumus, cilvēks atkāpjas no šīm teritorijām. Iepriekš pastāvošā mozaīkveida struktūra (pļavas, meži, upmalu atvērumi)pārveidojās aizaugot ar baltalkšņiem, t.sk. zaudējot unikālas pļavas ar augstu sugu daudzveidību. Baltalkšņu audzes šobrīd ir sasniegušas 30 gadus un tās intensīvi brūk, atkārtoti atbrīvojoties

barības vielām un ieskalojoties upēs, kas veicina eitrofikāciju (upes aizaugšanu).

Minētie piemēri parāda, ka Aizsargjoslu likuma mērķis, samazināt piesārņojama negatīvo ietekmi uz ūdensteci nav vai ir daļēji izpildīts un esošais regulējums parāda tā neefektivitāti.

Problēmas cēloņi:

Sabiedrībai nosakot upmalu mežu apsaimniekošanas noteikumus, t.sk., ar likumu izveidojot noteiktas īpašas teritorijas, atsevišķiem ekosistēmu pakalpojumiem tiek piešķirts ekskluzivitātes statuss, degradējot pārējos ekosistēmu pakalpojumus neapzinot to vērtību un nozīmi.

Problēmu sekas:

- Visi upmalu meži tiek apsaimniekoti pēc vienādiem principiem (daļēji upmalu meži atrodas īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, kur ir noteiktas salīdzinoši nelielas apsaimniekošanas noteikumu variācijas).
- Nezinot atsevišķu ekosistēmu pakalpojumu vērtību, tiek radīti iespējami būtiski zaudējumi sabiedrībai kopējam labumam.
- Atsevišķu ekosistēmu pakalpojumu vērtības termiņā iegūst, kas tiek darīts uz jaunu teritoriju noteikšanu, kur atsevišķi pakalpojumi tiek prioritizēti.

Risinājumi

Misija:

Cilvēks kā teritorijas ilglaicīgais apsaimniekotājs, lokāls ekosistēmu pakalpojumu sabalansēts patērētājs un sabiedrībai nepieciešamo pakalpojumu nodrošinātājs mijiedarbībā ar upmalu mežiem (piemēram, dzeramais ūdens, ainava u.c.).

Vīzija:

Upmalu mežus apsaimniekot pēc jau Latvijā 150 gadus esošās muižu parku apsaimniekošanas pieredzes. Teritorijās nav prioritizēti atsevišķu servisu iegūšana, bet sabalansēta visu pakalpojumu radīšana un izmantošanu kā rekreācijas un ainavas vērtību nodrošināšana vai trokšņa, gaisa, ūdens attīrīšanas pakalpojumu maksimizēšana.

Rīcības:

- 1) Novērtēt ar zinātniski pierādītām metodēm un izmērāmiem indikatoriem upmalu mežus dažādos līmeņos: augstākais – upe vai tās posms, zemākais – īpašuma līmenī.
- 2) Plānot teritoriju apsaimniekošanu vismaz īpašuma līmenī.
- 3) Plānoto darbību izvēršana, ņemot vērā teritoriju esošo ilglaicīgo vai īstermiņā esošos cilvēku klātbūtni.

- 4) Sabiedrībai skaidrot un pierādīt tās attālināto lomu (nodrošināt ilglaicīgo cilvēku pastāvēšanu upmalu mežos), lai saņemtu kvalitatīvus ekosistēmu pakalpojumus ilgtermiņā no teritorijām, kuras tām nepieder vai neapsaimnieko.

Rekomendācijas:

- Izveidot pilotprojektus ar demonstrācijas teritorijām.
- Izstrādāt metodiku ekosistēmu pakalpojumu vērtību monitorēšanai un auditēšanai.
- Noskaidrot vai mainot teritoriju juridisko aizsardzības statusu un noteikumus, veicināt elastīgas apsaimniekošanas prakses pielietošanu upmalu mežos.
- Mainīt likumdošanu attiecībā uz upmalu mežu apsaimniekošanu, to definējot pēc cietiem principiem. Nenoteikt aizliegšanas nosacījumus, bet liberalizējot saimniekošanu ar mērķi veicināt ekosistēmu pakalpojumu kopējās vērtības saglabāšanos un palielināšanos.
- Integrēt Eiropas Zaļo kursa mērķus upmalu mežu apsaimniekošanā.
- Rast risinājumus finansēšanas shēmu ieviešanai, ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšanai.

Teritoriju vēlamie nākotne nosacījumu (vizuāli uzverami):

- Mozaīkveida ekosistēmu struktūra – pļavas, meži, upmalas.
- Dažāda vecumu koku grupas.
- Dažādas struktūras – atmirusī koksne (sausokņi, stumbeņi, kritālas).
- Atvērumi.
- Dažādu koku sugu kompozīcija.
- Daudzveidīga veģetācija – lakstaugu kompozīcija ar maksimālu garāku veģetācijas periodu.